Жінки в церкві: біблійний огляд

F. F. Bruce

F. F. Bruce · німецький переклад: Hans-Jörg Ronsdorf · квітень 2021 р. · перероблено в жовтні 2026 р.

«Women in the Church: A Biblical Survey», Christian Brethren Review 33 (1982): 7-14.

Про автора: Фредерік Файві Брюс (Frederick Fyvie Bruce), відомий як ***Ф. Ф. Брюс (F. F. Bruce)*** (* 12 жовтня 1910 р. в Елгіні, Шотландія; † 11 вересня 1990 р. в Бакстоні, Дербішир, Англія), — шотландський євангельський богослов, якого деякі автори називають одним із найвпливовіших новозавітників у британському богослов'ї XX століття.

Брюс був сином євангеліста руху «Братів» і все життя був активним членом відкритих братів, хоча й не схвалював диспенсаціоналізму, що належить до вчення руху «Братів».

1959 року він став у Манчестерському університеті професором біблеїстики та екзегези імені Джона Райлендса (John Rylands). На цій посаді він був керівником більшої кількості дисертацій з біблійних студій, ніж будь-який інший професор його покоління. Йому приписують дуже глибоке знання Біблії; студенти розповідають, що на лекціях він цитував напам'ять і гебрейський та грецький оригінальний текст, і кілька англійських перекладів Біблії.

За особистими поглядами він був відомий як євангельський християнин (євангелікал). Він палко підтримував євангельський студентський рух InterVarsity і понад 20 років (1956–1978) був редактором-консультантом журналу Christianity Today.

На відміну від більшості євангельських християн свого покоління, він на підставі свого тлумачення Павлових послань рішуче обстоював рівноправність жінок у церковному служінні.

Німецькою мовою його публікацій було не так багато. Найвідомішою за моєї молодості була «Die Glaubwürdigkeit der Schriften des Neuen Testamentes» («Достовірність писань Нового Завіту»), 1976. Кого цікавлять німецькі публікації, той може пошукати тут у букіністичних книгарнях:

«F. F. Bruce» — книжки вживані, букіністичні й нові (booklooker.de, німецькою мовою)

Вступні зауваги

Явище культурної зумовленості й пов'язані з ним пристосування знову й знову ілюструє сама Біблія. Ми бачимо ізраїльських кочівників, які з пустелі переходять до осілого хліборобського життя Ханаану; ми бачимо, як це селянське господарство за монархії поступається місцем міській, торговельній економіці — з усіма тими зловживаннями, проти яких виступали великі пророки Ізраїлю. Ми бачимо післяполонове пристосування до життя як частини великої, добре організованої імперії — спершу перської, потім елліністичної, потім римської. Навіть у (часово) вузьких межах Нового Завіту ми бачимо, як Євангеліє пересаджують з його юдейського й палестинського середовища в поганське оточення середземноморського світу. У цьому особливо впадає в око спосіб Івана. Зберігаючи первісне Євангеліє Христа, він висловлює його незмінну й вселенську чинність новим мовним стилем для слухачів, які значно відрізняються від тих, кому воно було проголошене спершу.

Однією з головних турбот книжників і фарисеїв за часів нашого Господа було застосувати до своїх сучасників кодекс законів, який спочатку був даний для зовсім іншого способу життя. Закон про суботу, наприклад, сформульовано з огляду на просте пастуше чи хліборобське господарство, у якому «праця» була ясно зрозумілим поняттям. Але які види діяльності підпадали під заборону «праці» в складнішій ситуації на початку християнської ери? Книжники бачили, що потрібне докладне визначення, щоб дати людям ясний орієнтир: в одній з їхніх шкіл було встановлено тридцять дев'ять категорій «праці», і всі вони були заборонені в суботу.

Це був один спосіб підійти до проблеми культурної зумовленості; шлях Ісуса був інший. Він волів повертатися до основних принципів: будь-яка дія, яка сприяла первісній меті заповіді, виконувала її; будь-яка дія, яка перешкоджала цій первісній меті, порушувала її. Але люди мали самі вирішувати, які дії сприяли первісній меті, а які перешкоджали їй: Він не хотів давати точних приписів.

Євангелія показують контраст між шляхом книжників і шляхом Ісуса в поводженні зі Старим Завітом. Подальша історія Церкви, аж до нашого покоління, показує той самий контраст у поводженні з Новим Завітом і в різних спробах застосувати його принципи до мінливих ситуацій. Церковне право, хай його так виразно називають чи ні, — приклад шляху книжників: «передання старших».

З культурною зумовленістю цілком слід рахуватися, коли вічна вістка Нового Завіту сьогодні отримує нашу практичну увагу. Місцеву й зумовлену часом ситуацію, у якій цю вістку було передано вперше, треба брати до уваги, якщо ми маємо розпізнати, у чому справді полягає її незмінна вістка. Особливо тоді, коли ми хочемо навчитися, як заново застосувати її в місцевих і зумовлених часом обставинах нашої власної культури.

Щодо місіонерів, які несуть Євангеліє в країни з іншими традиціями, ніж їхні власні, ми вважаємо це само собою зрозумілим. Навіть за нашої миттєвої і всесвітньої взаємопов'язаності культурний шок залишається реальністю — реальністю, що діє в обидва боки. Припустімо так само, що чуйне усвідомлення культур, у яких уперше з'явилися Євангелія й послання, допоможе нам зрозуміти ці документи в їхньому власному середовищі. А тоді й мати з них користь у нашому власному життєвому середовищі.

I. У ТВОРІННІ

Основне вчення оповідей про творіння полягає в тому, що Бог, створивши людину (Адама) на Свій образ, створив їх чоловіком і жінкою (Буття 1:27).

В оповіді Буття 1 не постає питання першості, а тим паче вищості. У Буття 2 жінку утворено (в часі) після чоловіка, щоб вона була «поміччю, що йому відповідає», — а не, як висловився один пізніший тлумач, «він для самого Бога, вона для Бога в ньому». (Часова) першість чоловіка в цій оповіді про творіння не означає його вищості. На будь-яке твердження в цьому напрямі можна було б відповісти контраргументом, що створене останнім вінчає діло, — але жоден із цих аргументів не веде до мети.

II. У ГРІХОПАДІННІ

Саме в оповіді про гріхопадіння, а не в оповідях про творіння, уперше згадано про вищість однієї статі над другою. І тут ідеться не про внутрішньо притаманну вищість, а про таку, яку здійснюють силою. Слова Творця до Єви: «Ти прагнутимеш свого чоловіка, а він пануватиме над тобою» (Буття 3:16) — означають, що в нашому грішному людському стані чоловік використовує природне прагнення жінки до нього, щоб панувати над нею й підкоряти її. ***Підкорення жінки справді є симптомом занепалої природи чоловіка.***

Якщо діло Христа охоплює подолання наслідків гріхопадіння, то вплив Його діла на визволення жінки очевидний.

III. У НОВОМУ ТВОРІННІ

(a) Ставлення й учення Ісуса

Ісус народився в культурі, де панували чоловіки. Деякі її основні припущення Він тихо й опосередковано підважував. Його підхід до питання розлучення, наприклад, не лише ілюструє Його постійне звертання до основних принципів; його найважливішим практичним наслідком було вирівнювання нерівноваги, яка сильно шкодила жінкам. Його учні-чоловіки відразу це зрозуміли, як показує їхня реакція. «Якщо чоловік за жодних обставин не може розлучитися з дружиною, — казали вони, — то краще не одружуватися» (Матвія 19:10).

З того, що всі дванадцять первісних апостолів були чоловіками, іноді робили необґрунтовані висновки. Але насправді учні-чоловіки нашого Господа мали жалюгідний вигляд поряд із Його ученицями, особливо в Його останні години; і саме жінкам Він першим довірив привілей передати звістку про Його воскресіння.

Він ставився до жінок цілком природно й невимушено як до справжніх особистостей. Він передавав Своє вчення уважним вухам і серцю Марії з Вифанії, а самарянці — саме їй — відкрив суть справжнього поклоніння. Його учні, які застали Його так біля криниці, здивувалися, що Він розмовляє з жінкою: для релігійного вчителя таке було в кращому разі марнуванням часу, а в гіршому — духовною небезпекою.

(b) Ставлення й учення Павла

У численних Павлових згадках про його співробітників, чоловіків чи жінок, ***не натякнуто на жодну різницю в служінні чи статусі.*** Серед останніх ми згадуємо Фіву, жінку-диякона (не дияконісу (Diakonisse)!) церкви в Кенхреях (Римлян 16:1-2), яка, доставивши неушкодженим Послання до римлян, зробила неоціненну послугу вселенській Церкві. І Еводію та Синтихію з Филип, яких Павло хвалив як жінок, що трудилися пліч-о-пліч із ним у Євангелії разом із Климентом та іншими (Филип'ян 4:3). Павло вживає назву «апостол» ширше, ніж Лука, і, можливо, навіть зараховує до них щонайменше одну жінку, якщо особа, названа в Римлян 16:7 поряд з Андроніком, — Юнія, жінка (як розумів Іван Золотоустий), а не Юній, чоловік.

З погляду виховання Павла він висловлює революційну думку, коли заявляє, що «в Христі Ісусі … немає ні юдея, ні грека, ні раба, ні вільного, ні чоловіка, ні жінки» (Галатів 3:28). Уже за його часів юдейська ранкова молитва, мабуть, містила місце, у якому благочестивий чоловік дякує Богові за те, що Він створив його юдеєм, а не поганином, вільним, а не рабом, чоловіком, а не жінкою. Усі

три привілеї тут скасовано: хоч якими реальними вони були в юдаїзмі за часів Павла, — у Христі їх скасовано. У юдаїзмі лише особи чоловічої статі отримували на своєму тілі видиму печать завіту з Авраамом; наслідок Павлового Євангелія без обрізання — те, що будь-який такий релігійний привілей чоловіків перед жінками скасовано. Аж до сьогодні серед ортодоксальних юдеїв кворум синагогальної спільноти становить десять вільних чоловіків; якщо немає десяти чоловіків, богослужіння не може розпочатися. (До речі, ми можемо радіти, що для християнських зібрань маємо менш суворе число «двоє чи троє», причому нічого не сказано про те, чоловіки це чи жінки.) Павло ж, навпаки, очікує від християнських жінок, що вони відіграватимуть відповідальну роль на церковних зібраннях. І коли він, турбуючись про публічний порядок, просить їх покривати голову, коли вони моляться чи пророкують, ***то покривало — це знак їхньої влади так виявляти свою християнську свободу, а не знак того, що хтось інший має владу над ними.***

Ніщо з того, що Павло в інших місцях каже про участь жінок у богослужінні, не можна розуміти в сенсі, який суперечив би цим принциповим заявам. Це стосується позірних обмежень їхньої публічної свободи в 1 Коринтян 14:34 («нехай жінки мовчать у церквах») і 1 Тимофія 2:11 («жінка нехай навчається в тиші в усякій покорі»). Справді, порушено критичні питання щодо тексту 1 Коринтян 14:34-35 (який «західна» традиція рукописів уміщує після вірша 40) або щодо безпосереднього авторства Пасторських послань. Доказів недостатньо, щоб вилучити 1 Коринтян 14:34-35 з автентичного тексту; заборона, висловлена в цих віршах, стосується таких питань, що передбачають судження про пророчі висловлювання (принаймні так дає думати їхній контекст). Щодо Пасторських послань, то ми отримали їх як канонічне Писання, і це стосується й 1 Тимофія 2:9-15. Я схильний погодитися з Іваном Золотоустим, який читав грецький Новий Завіт своєю рідною мовою, що в 1 Тимофія 2:9-10 є настанова (яка розвиває далі вчення 1 Коринтян 11:2-16), щоб одяг і поведінка жінок були пристойними, коли вони беруть участь у публічній молитві. Однак у віршах 11 і 12 цього розділу жінкам цілком виразно не надано дозволу навчати чи керувати. Доречність обох аргументів — (a) що Адама створено раніше за Єву і (b) що Єву справді було обмануто, тоді як Адам знав, що робить, коли порушив Божу заповідь, — не відразу очевидна. Я не надто задоволений тезою, що перше — ранній приклад принципу права первородства, який визнає особливі права первістка.

Екзегеза намагається визначити значення тексту в його первісному середовищі. Але коли екзегеза виконала свою роботу, наше застосування тексту має уникати того, щоб поводитися з Новим Завітом як із книгою правил. Застосовуючи текст Нового Завіту до нашої власної ситуації, ми не мусимо поводитися з ним так, як книжники за часів нашого Господа поводилися зі Старим Завітом. ***Ми не повинні робити того, що було задумано як дороговказ для віруючих у певній ситуації, законом, обов'язковим на всі часи.***[1] (Загальновизнано, що приписи щодо вдів, які стоять далі в Першому посланні до Тимофія, сьогодні не треба виконувати буквально, хоча їхнього істотного принципу і далі слід дотримуватися.) ***Це іронічний парадокс, коли Павла, який так дбав про те, щоб визволити своїх навернених з рабства Закону, для пізніших поколінь роблять законодавцем. Свобода Духа, яку в певній ситуації можна зберегти низкою настанов, у новій ситуації може вимагати іншого підходу.***

Звісно, постає питання, за якими критеріями можна певно розрізнити ті елементи в апостольських посланнях, що мають місцеву й тимчасову чинність, і ті, що мають вселенську й незмінну чинність. Це питання завелике, щоб тут докладно його обговорювати. ***Однак щодо писань Павла надійний дороговказ дає його палкий наголос на свободі — справжній свободі на противагу духовному рабству, з одного боку, і моральній розбещеності, з другого. Він звучить так:***

усе, що в ученні Павла сприяє справжній свободі, має вселенську й незмінну чинність; усе, що, здається, обмежує справжню свободу, стосується місцевих і тимчасових обставин. (Наприклад, якщо перейти до іншої теми, обмеження свободи християнина в питанні їжі зумовлені суспільством, у якому він чи вона саме перебуває; і навіть ці обмеження — вияв вищого принципу завжди зважати на добро інших.)

Звертання до основних принципів у нашому застосуванні Нового Завіту могло б вимагати визнання того, що коли Дух у Своїй суверенній волі дає окремим віруючим різні дари, то ці дари призначені для того, щоб їх використовували на добро всієї церкви. Якби Він явно стримував дари навчання чи провідництва від християнських жінок, то нам слід було б прийняти це як доказ Його волі (1 Коринтян 12:11). ***Але досвід показує, що ці та інші дари Він дає «з неупередженою прихильністю» однаково чоловікам і жінкам*** — звісно, не всім жінкам і так само не всім чоловікам. ***Тому незадовільно вдовольнятися чимось проміжним чи компромісом у цьому питанні служіння жінок, за яким їм дозволено молитися й пророкувати, але не навчати чи керувати.***

Дозвольте додати, що звертання до цих основних принципів у нашому застосуванні Нового Завіту вимагає, щоб не робилося нічого, що загрожує єдності помісної церкви. Хто розуміє Писання так, як натякнуто в цій статті, нехай має свободу так його тлумачити. Але нехай вони не підганяють темп і не намагаються нав’язати своє розуміння Писання, доки це розуміння не здобуде загального визнання в церкві. А коли так станеться, нав’язувати його не буде потреби.

IV. СВЯЩЕНСТВО ЖІНОК

Нещодавні дебати про допущення жінок до священства в Англіканській церкві та подібних спільнотах здебільшого випливають із розуміння християнського священства, якого ми не поділяємо. У цих дебатах багато хто відверто визнавав, що жінки в церкві можуть виконувати практично всі служіння, які виконує пастор вільної церкви. Єдине, чого жінка не може робити, — звершувати Євхаристію.

Поняття священства, яке передбачене в такій позиції, — це поняття відокремленого стану, у який урочисто висвячують певних вибраних чоловіків. Недопущення жінок до цього висвячення обстоюють багатьма аргументами, деякі з яких менш переконливі, ніж інші. Без присутності й дії такого висвяченого священника, як твердять, служба Вечері Господньої неналежна, якщо взагалі не недійсна.

Що ж, ми могли б сказати, що це питання нас не стосується: ми віримо в священство всіх віруючих; ми не визнаємо обмеженого священницького стану. Тож чи було б гаразд, якби на одному з наших богослужінь Вечері Господньої жінка подякувала за хліб і переломила його, перш ніж його роздадуть церкві? Підозрюю, що деякі наші брати — можливо, неохоче — радше дозволили б жінці все інше, ніж це. (Перепрошую, якщо роблю їм кривду; але таке враження в мене іноді складається.) Але чому? Подяка й попереднє переломлення хліба за столом — священницькі дії лише в тому сенсі, що людина, яка їх звершує, робить це як представник інших присутніх там віруючих, які виконують своє спільне священство. Але не як представник Христа, Який справді присутній за Своїм столом і не потребує нікого, хто б Його представляв. Чому б і християнській жінці, яка поділяє наше спільне священство, не звершити такої представницької дії від імені своїх співвіруючих так само, як і християнському чоловікові? ***Це не риторичне питання; я хотів би отримати біблійну відповідь.***

На деяких наших жіночих конференціях, як мені розповідали, жінки дуже компетентно проводять кожну іншу частину програми; але для служби Вечері Господньої вважають за бажане запросити одного-двох чоловіків «для годиться», щоб вони її провели. Це не провина організаторок; але вони добре знають, що деяких їхніх сестер утримали б від участі, якби їхні духовні провідники вважали, що жінки проводять службу Вечері Господньої.

Дж. Н. Дарбі (J. N. Darby) безперечно не був феміністом, але мав сильну жилку здорового глузду. Він вважав дещо недоречним, щоб жінка навіть заспівувала пісню, «але я не маю нічого проти, — додав він, — якщо вона робить це скромно». Але коли його запитали, чи можуть християнські жінки разом приймати Вечерю Господню без чоловіків, він сказав: «Якби три жінки були на безлюдному острові, я не знаю, чому б їм не переломлювати разом хліб, якщо вони роблять це приватно». У цьому він виявив свій здоровий глузд. Звісно, вони навряд чи могли б робити це інакше, ніж приватно, якби були самі на безлюдному острові; а є й інші безлюдні острови, не оточені водою.

V. ТРАДИЦІЇ Й ПРАКТИКИ БРАТІВ

Згадка про Дж. Н. Дарбі може створити враження, що рух «Братів» — на відміну (наприклад) від квакерів — від самого початку схилявся до чоловічого домінування. Я не забуваю тієї вибраної пані, Теодосії, віконтеси Пауерскорт (Theodosia, Viscountess Powerscourt), але й вона «знала своє місце».

Таку поставу підтримували два чинники: з одного боку, незгасна високоцерковна традиція в нашому русі (братів), з другого — книжництво (щоб не сказати законництво) нашого застосування Писання.

Справді були визначні винятки. Зібрання братів на Гогенштауфенштрасе (Hohenstaufenstraße) в Берліні заснувала Тоні фон Блюхер (Toni von Blücher) (нащадкиня Веллінгтонового соратника під Ватерлоо) разом із кількома однодумицями. Коли до їхньої спільноти приєднався чоловік, він був (на відміну від них) такий необдарований, що його присутність нічого не змінила в їхньому порядку. І я знаю про одне зібрання братів на північному сході Шотландії — у Райні (Rhynie), Абердиншир, — яке в останній чверті дев'ятнадцятого століття вперто наполягало на тому, щоб давати жінкам, як і чоловікам, свободу служіння. У молодості я познайомився з дуже старою пані, пані Лундін-Браун (Lundin-Brown), яка зазвичай проводила літо в нашій місцевості. Її християнська діяльність сягала далеко в часи до пробудження 1859 року, і вона мала спілкування з братами попри свою ревність у публічному проповідуванні Євангелія. Коли я її знав, їй було майже сто років і вона вже не могла продовжувати своєї проповідницької діяльності, але не дала себе стримати від того, щоб уголос брати участь у молитовних зібраннях у найтрадиційніших зібраннях братів на півночі Шотландії. Стара пані з незламною волею може домогтися чого завгодно!

Таке використання свободи для того часу було нетиповим для більшості конфесій. Але погляди дев'ятнадцятого століття зазвичай тримаються там, де їх ясно не відрізняють від принципів першого століття.

ВИСНОВОК

Сказане на початку цієї статті про культурну зумовленість у давніші часи стосується й нашого часу. Ми теж культурно зумовлені, тільки не помічаємо цього. Рух за визволення жінок зумовив не

лише наші практики, а й наш словник. Але в такій важливій справі, як та, яку ми тепер розглядаємо, було б шкода, якби ми в мисленні й практиці дали впливати на себе сучасним світовим рухам, а не проводові Духа. Він говорить Своє визвольне слово чоловікам і жінкам сьогодні через служіння нашого Господа та Його слуги Павла. ***Це служіння, це визвольне слово, для нас закріплене на сторінках Писання: правильно користуватися Писанням означає слухати, що Дух через нього говорить церквам двадцятого століття, і так само слухати те, що Він говорив церквам першого століття.***

З післямови про Ф. Ф. Брюса (F. F. Bruce): хоча його церковна традиція аж ніяк не стояла в перших лавах руху за визволення жінок, він вірив у повну участь жінок і чоловіків у кожному аспекті церковного служіння, а також в усіх сферах публічного й приватного життя. ***«Особисто я не міг би схвалити позицію, яка в церковному служінні робить принципову різницю між чоловіками й жінками … Якщо, як загалом вірять євангельські християни, християнське священство — це привілей, у якому мають участь усі віруючі, то не може бути причини, чому б християнська жінка не мала здійснювати своє священство на тих самих умовах, що й християнський чоловік».***

Німецький переклад: Hans-Jörg Ronsdorf, 9 квітня 2021 р. hj-ronsdorf@t-online.de

Джерело: © 1982 Partnership (http://www.partnershipuk.org/). Передруковано з люб’язного дозволу.

Для інтернету підготував у грудні 2007 р. Роберт І. Бредшоу (Robert I. Bradshaw). http://www.biblicalstudies.org.uk/

Примітки

1. Примітка німецького перекладача: ми не повинні поводитися з Біблією як із кулінарною книгою, як я нещодавно чув в одній проповіді, а жити Словом як дороговказом у свободі Духа і в живих стосунках із живим Словом (Логосом) Божим, Ісусом Христом.